

KS. RADOSŁAW BŁASZCZYK SDB

Wyższe Seminarium Duchowne Towarzystwa Salezjańskiego w Łodzi nad Wartą

CECHY DUCHOWOŚCI ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO W TEKSTACH FORMULARZY MSZALNYCH

Słowa kluczowe: teksty eucharystyczne, św. Franciszek Salezy, liturgia, duchowość

Duchowość jest jedną z najmłodszych dyscyplin teologicznych. Jej podstawą jest Objawienie oraz Tradycja Kościoła. W obrębie duchowości chrześcijańskiej możemy wyodrębnić wiele rodzajów. Jedną z nich jest nowożytna duchowość chrześcijańska, której twórcą jest św. Franciszek Salezy¹. Odrzuca ona praktykowany od średniowiecza monastyczny ideał życia duchowego dotychczas promowany w Kościele. Była to pewnego rodzaju rewolucja. Pomysłodawca przy asystencji trzeciej

---

¹ Święty Franciszek Salezy urodził się 21 sierpnia 1567 r. na zamku de Sales w Sabaudii w rodzinie szlacheckiej. Wzrastał w rodzinie chrześcijańskiej, w której panowała m.in. prawość, nie naruszalność węzła małżeńskiego, patriotyzm i przywiązanie do wartości moralnych i religijnych. Całe dzieciństwo Franciszka nacechowane było pobożnością, miłością, szczerością oraz dziecięcą gorliwością o pomnażanie chwały Bożej, która udzielała się otoczeniu. Franciszek rozpoczął swoją edukację w szóstym roku życia w Collegium la Roche, które było oddalone 7 km od rodzinnego zamku. Następnie po dwóch latach przeniósł się do Collegium w Annecy. W wieku 11 lat otrzymał tonsurę. Dla ojca Franciszka, który pragnął kariery urzędniczej syna, nie miało to zbyt wielkiego znaczenia. Dla nastoletniego Franciszka było to bardzo znaczące wydarzenie, które przybliżało go do ołtarza, gdyż już wówczas rozwijało się w jego sercu pragnienie zostania kapłanem. Następnie studiował w Paryżu i w Padwie. Kolejne lata jego życia były w pewnym sensie spełnieniem się pragnień ojca w stosunku do jego osoby. Franciszek rozpoczął karierę prawniczą. Nie trwało to jednak długo, gdyż wkrótce przyjął święcenia kapłańskie. Oddał się niełatwej pracy apostołowania wśród kalwinów. Jego zasługą było nawrócenie około 70 tys. spośród nich. W 1602 r., w 35 roku życia, został mianowany biskupem Genewy. Z wielką gorliwością wprowadzał w życie postanowienia Soboru Trydenckiego. Rozwinął ponadto szeroką działalność kaznodziejską. Jako biskup był człowiekiem szlachetnego usposobienia, wrażliwy i dokładny. Był wyśmienitym kierownikiem duchowym. Święty Franciszek Salezy zmarł w opinii świętości w Lyonie 28 grudnia 1622 r. (zob. *Messale proprio della Famiglia Salesiana, Orazionale, Edizione Ufficiale, Societa de San Francesco di Sales, Roma, 1990*; A. Margerie, *Święty Franciszek Salezy*, tłum. na j. pol. S. Komorowski, Kraków 1927).

Osoby Boskiej zaproponował uniwersalizm powołania do świętości, który swoim zasięgiem obejmował również osoby świeckie².

Historia Kościoła pokazuje, że duchowość poszczególnych świętych popularyzowała się wraz z rozwojem ich kultu. Tak samo było w przypadku św. Franciszka Salezego. Oficjalny początek rozwoju jego kultu jest datowany na koniec XVII w., jest ściśle związany z jego kanonizacją, która nastąpiła w 1665 r.³ Warto zauważyć, że odbyła się ona zaledwie 43 lata po śmierci świętego, co suponować może przez stonkowanie szybkie zainteresowanie jego duchowością pojawienie się kultu oddolnego, wpisującego się w pobożność ludową. Pierwszym etapem rozszerzania się go w Kościele powszechnym było pojawienie się wspomnienia liturgicznego pod datą 24 stycznia, związanego z translacją relikwii z Lyonu do Annecy w 1623 r. Święty Franciszek Salezy w 1877 r. został ogłoszony doktorem Kościoła, a w 1923 r. patronem dziennikarzy⁴. Wielu świętych na przestrzeni wieków było zainteresowanych duchowością św. Franciszka Salezego. Przykładem może być św. Jan Bosko, którego szczególnie inspirował humanizm świętego, w jego osobowości pełnej dobroci i miłości⁵. Z tego powodu wybrał św. Franciszka Salezego jako patrona założonego przez siebie salezjańskiego zgromadzenia zakonnego⁶.

Zarówno w *Mszale rzymskim dla diecezji polskich*, jak i w *Messale proprio della Famiglia Salesiana*⁷, pod datą 24 stycznia, podobnie jak w każdym innym wspomnieniu liturgicznym, spotykamy modlitwy prezydenckalne zarezerwowane dla przewodniczącego liturgii, czyli celebransa. Przynależą one do podstawowych elementów eucharystii, czyli zbioru modlitw znajdujących się w księgach liturgicznych. Zwykle eucharystię dzieli się na mniejszą (kolekta, modlitwa nad darami i modlitwa po Komunii) i większą (modlitwy eucharystyczne z prefacją i uroczyste błogosławieństwa)⁸.

Poniżej zostaną przedstawione i omówione teksty eucharystyczne przynależące do liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego zarówno z *Mszalu rzymskiego*, jak i z *Proprium salezjańskiego* pod kątem charakterystycznych cech jego duchowości. Kolekta jest modlitwą prezydenckalną, w której celebrans wzywa lud do modlitwy. Jest ona skierowana do Boga Ojca w Duchu Świętym. Każda kolekta wyraża charak-

---

² Por. Franciszek Salezy, François de Sales, za: M. Chorzępa, *Św. Franciszek Salezy*, Kraków 1992; M.M. Wójcik, *Święty Franciszek Salezy i jego dzieła – Zakon Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny*, Jasło 1996, *Religia, Encyklopedia PWN*, pod red. T. Gadacza i B. Milerskiego, t. 9, PWN, Warszawa 2003, 31.

³ Por. *Messale proprio della Famiglia Salesiana, Orazionale, Edizione Ufficiale, Societa de San Francesco di Sales*, Roma 1990, 37.

⁴ Tamże, 37.

⁵ Por. *Messale proprio della Famiglia Salesiana, kolekty liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, s. 39; por. *Liturgia delle Ore, Proprio Salesiano, Calendario e testi liturgici propri della Società di San Francesco di Sales, dell' Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice, dell' Istituto secolare delle Volontarie di Don Bosco*, Roma 2010, 28.

⁶ Por. S. Wilk, *Jan Bosko*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, 760.

⁷ W *Mszale Rodziny Salezjańskiej* wspomnienie św. Franciszka Salezego jest obchodzone w randze święta.

⁸ Por. B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, 448.

ter danej celebracji liturgicznej⁹, zatem kolekta przypisana do wspomnianego w liturgii danego świętego ukazuje zgromadzeniu liturgicznemu istotne elementy jego duchowej sylwetki. Tak jest również w przypadku św. Franciszka Salezego.

Kolekta przypadająca na wspomnienie św. Franciszka Salezego w *Mszale rzymskim* brzmi następująco:

Boże z Twojej woli dla zbawienia ludzi święty Franciszek Salezy, biskup, stał się wszystkim dla wszystkich, + spraw, abyśmy za jego przykładem służyli bliźnim * i dawali im odczuć Twoją ojcowską miłość. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, + który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, * Bóg, przez wszystkie wieki wieków¹⁰.

Kolekta przypadająca na uroczystość św. Franciszka Salezego w *Proprium salezjańskim* brzmi następująco:

Dio di bontà infinita, tu hai voluto che il santo vescovo Francesco di Sales si facesse tutto a tutti, + nella carità pastorale; concedi anche a noi di testimoniare nella vita e nel servizio dei fratelli * la dolcezza del tuo amore di Padre. Per il nostro Signore Gesù Cristo, tuo Figlio, che è Dio, e vive e regna con te, nell' unità dello Spirito Santo, per tutti i secoli dei secoli.

Tłumaczenie własne:

Boże, Ojczy nieskończonej dobroci, z Twojej woli święty Franciszek Salezy, biskup, w miłości pasterskiej stał się wszystkim dla wszystkich; + spraw, abyśmy w naszym życiu i służbie braciom * dawali świadectwo słodczy Twojej ojcowskiej miłości. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, + który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, * Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

Albo we wspólnotach zakonnych:

Dio grande e misericordioso, tu hai susciato nella Chiesa san Francesco di Sales, pastore zelante e emabile maestro, + concedi a noi di operare assiduamente nella missione giovanile * con lo stesso spirito apostolico. Per il nostro Signore Gesù Cristo, tuo Figlio, che è Dio, e vive e regna con te, nell' unità dello Spirito Santo, per tutti i secoli dei secoli¹¹.

Tłumaczenie własne:

Wszchemogący Boże, Ty powołałeś w swoim Kościele świętego Franciszka Salezego, gorliwego pasterza i łagodnego nauczyciela, + dozwól również nam pracować niestrudzenie w posłannictwie młodzieżowym, * w tym samym duchu apostolskim. Przez naszego Pana Jezusa Chrystusa, Twojego Syna, + który z Tobą żyje i króluje w jedności Ducha Świętego, * Bóg, przez wszystkie wieki wieków.

Powyższe zestawienie kolekt, przypisanych liturgicznemu wspomnieniu św. Franciszka Salezego, domaga się dokonania w tym miejscu krótkiej charakterystyki. *Messale proprio della Famiglia Salesiana* proponuje do wyboru dwie kolekty, z czego jedna jest zarezerwowana do liturgii celebrowanej we wspólnotach zakonnych.

⁹ *Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego* [dalej: *OWMR*], 54.

¹⁰ *Mszal rzymski dla diecezji polskich, kolekta liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 8.

¹¹ *Messale proprio della Famiglia Salesiana, kolekty liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, s. 39; por. *Liturgia delle Ore, Proprio Salesiano, Calendario e testi liturgici propri della Società di San Francesco di Sales, dell' Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice, dell' Istituto secolare delle Volontarie di Don Bosco*, Roma 2010, 38.

Mszal rzymski natomiast proponuje tylko jedną kolekktę. Każda z nich ma wspólnego adresata. Jest nim Bóg, który w *Proprium salezjańskim* jest określany mianem Wszechmogącego i Ojca nieskończonej dobroci, dzięki któremu możemy czcić i mieć za wzór do naśladowania interesującego nas świętego.

Trzy powyższe modlitwy prezydenckalne ukazują zasadnicze cechy zarówno osobowości, jak i duchowości św. Franciszka Salezego. Kolekta w *Mszale rzymskiej* określa to mianem bycia wszystkim dla wszystkich. *Mszal Rodziny Salezjańskiej* w pierwszej proponowanej kolekcie używa tego samego sformułowania z dodaniem kontekstu miłości pasterskiej, w drugiej kolekcie natomiast przedstawia św. Franciszka Salezego jako gorliwego pasterza i łagodnego nauczyciela.

Godny zauważenia jest fakt, że wydarzeniem, które wpłynęło na rozwój świętości Franciszka Salezego był moment przyjęcia przez niego sakry biskupiej. Jak sam wspomina, w tym liturgicznym wydarzeniu przeżył po raz kolejny swoje nawrócenie. Dostał od Boga szczególnej łaski. Została mu odebrana jego własna osoba, odtąd stał się jedynie własnością Stwórcy, który oderwał go od siebie samego, jednocześnie ukierunkowując na życie i poświęcenie ludowi, który został mu powierzony¹².

W pasterskim pełnym miłości oddziaływaniu na innych ludzi, które było priorytetowym elementem jego duchowości, należy wyróżnić następujące znaczące elementy: skierowanie uwagi na ludzi i rzeczy, umiejętność słuchania, współpraca z innymi, duchowa wielkość oraz pokora, która jest matką wszystkich cnót.

Wyżej wymienione elementy Francois Corrigan – kapłan diecezji Vanes, odpowiedzialny za formację duchową Stowarzyszeń św. Franciszka Salezego, w swojej publikacji zatytułowanej *Droga życia*, traktującej na temat duchowości św. Franciszka Salezego, w następujący sposób je opisuje i charakteryzuje:

Skierowanie uwagi na ludzi i rzeczy: wymaga to życia wewnętrznego, ponieważ żyjemy tylko na powierzchni lub na zewnątrz, mijamy rzeczy i ludzi i nie spostrzegamy ich; przeżywamy różne wydarzenia, ale nie odkrywamy ich znaczenia. Święty Franciszek Salezy poświęcił uwagę każdemu. Święty Wincenty a Paulo podziwiał go, kiedy widział, jak „oddaje się na długo każdemu, ludziom najniższej nawet pozycji”.

Słuchanie: jest niezbędne, aby usłyszeć, poznać, przyjąć, docenić i rozróżnić, żeby poszerzyć swoją wizję. Słuchanie wymaga wyciszenia wewnętrznego i zewnętrznego; musi być oczywiście dostosowane do konkretnych warunków, ale jest niezbędne każdemu. Jeśli św. Franciszek Salezy był rozjemcą, to robił to dobrze, ponieważ potrafił słuchać: „Trzeba mieć wiele cierpliwości, żeby wysłuchać niedorzeczności, powiedzmy osoby skarżącej się, by potem łagodnie doprowadzić ją do rozsądku”.

Współpraca: po to, aby nie tylko brać, ale też dawać; żeby nie żyć życiem zamkniętym w sobie samym albo nastawionym na rywalizację z innymi, ale szukać kontaktu, dzielić się myślami i poglądami, cierpieniami i radościami.

¹² Por. F. Corrigan, *Droga życia duchowość św. Franciszka Salezego*, tłum. J. Bartosik, Warszawa 1994, 8.

Duchowa wielkość i pokora: żeby umieć odkryć bogactwo w innych, wydatnić je i docenić oraz docenić samych ludzi; żeby cieszyć się wartością i sukcesami innych, a nie zazdrościć im i użalać się nad sobą; żeby zachęcać i wspierać osoby, które dokonują wyborów innych niż nasze [...] „Niech twoje serce będzie wielkie”¹³.

Święty Franciszek Salezy w sposób bezgraniczny i radykalny zapominał o sobie, aby być do dyspozycji wiernych, których Opatrzność powierzyła jego pasterskiemu posługiwaniu. Nie należało do rzadkości, że każda osoba, zwracająca się do biskupa Salezego była przyjmowana z wielkim szacunkiem. Wszystkim ludziom poświęcał wiele czasu, niejednokrotnie nawet było to kilka godzin, o ile sytuacja tego wymagała, nigdy też nie miał w zwyczaju okazywać znużenia swoim gościom¹⁴.

Reasumując postawę pasterską św. Franciszka Salezego, należy powiedzieć, że potrafił on w sposób bezgraniczny kochać każdego człowieka bez względu na jego pochodzenie, zasobność materialną, wykształcenie, czy nawet samo nastawienie do niego. Tak samo traktował swoich przyjaciół, znajomych i tak samo obcych i nieprzyjaciół. Jeśli ktoś miał u świętego szczególne względy, to tylko oznaczało, że był to bądź człowiek ubogi, bądź ktoś do niego wrogo nastawiony¹⁵.

Salezey miał zwyczaj mawiać, że biskupi powinni być jak studnie przeznaczone do użytku ogólnego, z których każdy ma prawo czerpać. Potwierdzeniem bezgranicznej miłości pasterskiej św. Franciszka Salezego jest znaczna liczba przykładów, które możemy znaleźć w jego biografiiach¹⁶.

Kolejnym tekstem eucharystycznym wspomnienia św. Franciszka Salezego w *Mszale rzymskim* jest Modlitwa nad darami. Oto i ona:

Panie, nasz Boże, składamy Ci zbawienną ofiarę, + rozpal przez nią w naszych sercach ogień Ducha Świętego, * którym płonął pelen dobroci święty Franciszek. Przez Chrystusa, Pana Naszego¹⁷.

Modlitwa nad darami przypadająca na uroczystość św. Franciszka Salezego w *Proprium salezjańskim* brzmi następująco:

Questo sacrificio di Padre, suprema testimonianza dell' amore del tuo Figlio, + comunichi a noi l'ardore del tuo Santo Spirito, * che infiammò il cuore mitissimo del vescovo Francesco di Sales. Per Cristo nostro Signore¹⁸.

¹³ Tamże, 61–62.

¹⁴ Tamże, 44.

¹⁵ Tamże, 70–71

¹⁶ Warto przywołać w tym miejscu chociaż jedno z nich. Święty Franciszek Salezy w czasie głoszenia nauk rekolekcyjnych w małym miasteczku spotkał mężczyznę głuchoniemego od urodzenia, który pochodził z rodziny o niskim statusie materialnym. Mimo licznych sugestii swoich najbliższych współpracowników, zaproponował mu pracę u siebie w charakterze służącego. Biskup tłumaczył, że ów człowiek stanie się dla niego nauczycielem ćwiczenia się w chrześcijańskiej miłości. Wielkim sukcesem pedagogiczno-duszpasterskim świętego było nawiązanie komunikacji z tym mężczyzną za pomocą znaków i gestów oraz późniejsze przygotowanie go do przyjęcia sakramentu pokuty i Komunii świętej (F. Corrigan, *Droga życia duchowość św. Franciszka Salezego*, tłum. na j. pol. J. Bartosik, Warszawa 1994, 44–45).

¹⁷ *Mszal rzymski dla diecezji polskich, modlitwa nad darami liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 8`.

¹⁸ *Messale proprio della Famiglia Salesiana, modlitwa nad darami liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego* 24 I, 37.

Tłumaczenie własne:

Boże, Ojczy, niech ta Ofiara, najwyższe świadectwo miłości Twojego Syna, + wzbudzi w nas płomień Twojego Ducha Świętego, * który zapalił łagodne i pokorne serce świętego biskupa Franciszka Salezego. Przez Chrystusa, Pana Naszego.

Powyższe zestawienie modlitw nad darami liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego zaczerpnięte z *Mszalu rzymskiego* i z *Messale proprio della Famiglia Salesiana* w swej treści suponują źródło doskonałości, którym jest trzecia osoba Boska, Duch Święty. On oświecał i rozpałał ogień miłości i dobroci św. Franciszka Salezego.

Święta Joanna de Chantal dostrzegła w św. Franciszku również działanie Ducha Świętego, który według jej zeznań w czasie procesu kanonizacyjnego, oświecał i umożliwiał św. Franciszkowi Salezemu rozpoznawanie stanów duszy. Dzięki temu osoby, które w swoim życiu duchowym współpracowały z boskim Duchem, otrzymywały od świętego cenne wskazówki niezbędne do zbawienia, a osoby oziębłe w tym względzie nie otrzymywały żadnych porad. Święta Joanna de Chantal w czasie zeznań procesu, kierując się subiektywnymi obserwacjami, tak scharakteryzowała współpracę św. Franciszka Salezego z Duchem Świętym:

Zauważyłam, że chętnie pozwalał Duchowi Świętemu działać w duszach z wielką wolnością, sam zaś podążał za krokiem boskiego Ducha i prowadził dusze za Bożym przewodnictwem, pozwalając im postępować zgodnie raczej z boskim natchnieniem, niż z własnymi konkretnymi naukami¹⁹.

Modlitwa nad darami zaczerpnięta z *Proprium salezjańskiego* jest bogatsza w swej treści od modlitwy pochodzącej z *Mszalu rzymskiego*. Jest tam mowa o dwóch cechach św. Franciszka Salezego, dzięki którym Duch Święty mógł z nim współpracować. Są nimi łagodność i pokora serca.

Święty Franciszek Salezy na drodze swojego życia duchowego permanentnie pobierał naukę u swojego Mistrza Jezusa Chrystusa. Według niego każdy chrześcijanin winien od Jezusa uczyć się wszystkiego, ale przede wszystkim łagodności i pokory.

Święty Franciszek Salezy miał w zwyczaju bardzo często cytować fragment Ewangelii według św. Marka, w którym Jezus mówi: *Uczcie się ode Mnie* (Mk 11, 25)²⁰. Potwierdzeniem powyższych stwierdzeń jest liczna korespondencja duchowa, którą skrupulatnie prowadził św. Franciszek Salezy. W jednym ze swoich listów, skierowanym 28 czerwca 1605 r. do Pani Limojon, tak pisze:

Proszę pamiętać o tej zasadniczej lekcji, którą pozostawił nam w czterech zaledwie słowach, żebyśmy jej nigdy nie zapomnieli i żebyśmy mogli powtarzać sobie sto razy dziennie: «...uczcie się ode Mnie – mówi – bo jestem cichy i pokorny sercem...». W sumie więc okazywanie serca cichego bliźnim, a Bogu serca pokornego, *jest wszystkim*²¹.

Następnym tekstem eucharystycznym liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego w *Mszale rzymskim* jest Modlitwa po Komunii. Brzmi ona w sposób następujący:

¹⁹ F. Corrigan, dz.cyt., 77.

²⁰ Tamże, 53.

²¹ Tamże, 53.

Wszchemogący Boże, przez sakrament, który przyjęliśmy pomóż nam na ziemi naśladować miłość i łagodność świętego Franciszka, * abyśmy razem z nim osiągnęli chwałę w niebie. Przez Chrystusa, Pana naszego²².

Modlitwa po Komunii, przypadająca na uroczystość św. Franciszka Salezego w *Proprium salezjańskim* brzmi następująco:

Signore Dio nostro, tu ci hai dato la goia di partecipare a questo sacro convito nella festa (solemnità) di san Francesco di Sales, + concedi a noi di imitare la sua carità benigna e paziente in ogni circostanza della vita, * per condividere un giorno la sua gloria nel cielo. Per Cristo nostro Signore.

Tłumaczenie własne:

Panie, nasz Boże, Ty obdarzyłeś nas radością uczestnictwa w eucharystycznej Uczcie w święto (uroczystość) świętego Franciszka Salezego, + daj nam naśladować jego cierpliwą i łagodną miłość we wszelkich okolicznościach życia,* abyśmy mogli kiedyś współuczestniczyć z nim w jego chwale w niebie. Przez Chrystusa, Pana naszego²³.

Oba powyższe teksty euchologiczne odsłaniają przed uczestnikami celebracji eucharystycznej istotne cechy miłości św. Franciszka. Omawiana modlitwa prezydencjalna z *Mszale rzymskiego* stawia na równi miłość i łagodność świętego, a formularz z *Messale proprio della Famiglia Salesiana* charakteryzuje miłość św. Franciszka Salezego jako cierpliwą i łagodną.

Święty Franciszek Salezy w swojej duchowości doszedł do przekonania, że skuteczność pasterskiego oddziaływania na innych ściśle jest uzależniona od przejścia samemu procesowi uczenia się, modlitwy i praktyki. Wtedy i tylko wtedy można nauczać wiernych i dawać im świadectwo, czyniąc to, za wskazaniem św. Pawła, z łagodnością²⁴.

Jego łaskawość delikatna przynosiła zadziwiające efekty, przyciągała najbardziej zatwardziałe serca. Święty Franciszek Salezy wielokrotnie doświadczał, że jego wrogowie po kilkunastu dniach stawali się jego przyjaciółmi²⁵.

Bardzo istotną cnotą praktykowaną przez św. Franciszka Salezego była cierpliwość. Święty zdawał sobie sprawę, że można ją osiągnąć dzięki harmonii wewnętrznej, którą jest uprzednio umiłowany przez duszę pokój. Winien on być stałym mieszkańcem serca. Często w licznych poradach udzielanych innym przez świętego pojawiała się zachęta do zachowywania spokoju i cierpliwości względem innych. Aby było to możliwe, należy ją najpierw praktykować względem siebie²⁶.

Wspomnienie liturgiczne św. Franciszka Salezego nie ma własnej prefacji, tak jak znaczna większość wspomnień świętych i błogosławionych. Podczas celebracji liturgicznych, w których oddajemy część Bogu i wyrażamy Mu wdzięczność

²² Por. *Mszal rzymski dla diecezji polskich, modlitwa po Komunii liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 8`.

²³ *Messale proprio della Famiglia Salesiana, modlitwa po Komunii liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego* 24 I, 39.

²⁴ Por. F. Corrigan, dz.cyt., 33.

²⁵ Por. Lajeunie, *Saint François de Sales*, t. II, Paris 1966, 120.

²⁶ Por. J. Tissot, *Sztuka korzystania z własnych błędów według św. Franciszka Salezego*, tłum. na j. pol. G. Kania, Warszawa 2004, 22.

za cenny dar dla Kościoła świętych biskupów, używamy wówczas prefacji o świętych pasterzach. Oto i ona:

Zaprawdę, godne to i sprawiedliwe, słuszne i zbawienne, * abyśmy Tobie składali dziękczynienie i Ciebie wychwalali, Panie, * Ojcie święty i miłosierny Boże, przez naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa.

Z radością oddajemy cześć świętemu Franciszkowi Salezemu, którego dałeś swojemu ludowi, * jako gorliwego pasterza. * Jego przykład umacnia nas w dobrym życiu, * Jego słowa nas pouczają, * a jego wstawiennictwo wyprasza nam Twoją opiekę.

Dlatego z chórami Aniołów i Świętych * głosimy twoją chwałę, * razem z nimi wołając:²⁷

Ta modlitwa prezydenjalna, z racji że jest tekstem uniwersalnym używanym wielokrotnie podczas całego roku liturgicznego, jest o wiele skromniejszym pod względem treściowym od tekstu prefacji z *Messale proprio della Famiglia Salesiana*. Prefacja znajdująca się w *Proprium salezjańskim* pod datę 24 stycznia wzoruje się na *Mszale rzymskim św. Pawła VI*, ale jest bardziej rozbudowana, a co za tym idzie bardziej bogata pod względem merytorycznym. Brzmi ona następująco:

È veramente giusto renderti grazie e innalzare a te, Padre santo e misericordioso, l'inno di benedizione e di lode, per Gesù Cristo nostro Salvatore. Tu hai suscitato nella Chiesa san Francesco di Sales, secondo il tuo cuore, per educare la pietà del popolo cristiano con gli scritti, la parola e l'esempio, e appianare a tutti a via della santificazione. Per questo, ricolmato dello Spirito di dolcezza, condusse i peccatori alla penitenza e s'impegno a restaurare l'unità dei credenti nel vincolo della carità e della pace. Riuniti in festosa assemblea per celebrare le meraviglie del tuo amore, insieme agli angeli e ai santi proclamiamo (nel canto) la tua gloria.²⁸

Tłumaczenie własne:

Zaprawdę, godne to i sprawiedliwe, słuszne i zbawienne, * abyśmy Tobie składali dziękczynienie i Ciebie wychwalali, Panie, * Ojcie święty i miłosierny Boże, przez naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa.

Ty powołałeś w Kościele

świętego Franciszka Salezego, * pasterza według Twojego serca, * który poprzez pisma, słowa i przykład życia, * uczył pobożności lud chrześcijański i ukazywał wszystkim drogę do świętości. * Dlatego napełniony Duchem łagodności, * prowadził grzeszników do nawrócenia * i gorliwie pracował nad odbudową jedności wśród wierzących * przez więzi miłości i pokoju. Złączeni w radosnej wspólnocie wysławiamy cuda Twojej miłości * i razem z Aniołami i Świętymi śpiewamy hymn Twojej chwały, wołając:

Prefacja z *Mszalu rzymskiego* podkreśla trzy zasadnicze elementy charakteryzujące świętych pasterzy. Są nimi: gorliwość pasterska, przykład, pouczające słowa, umacniające uczestników celebracji eucharystycznej w dobrym życiu, a także wstawiennictwo świętego²⁹. Z całą pewnością należałoby stwierdzić, że korespondują one i z duchowością i życiem św. Franciszka Salezego.

Członkowie Rodziny Salezjańskiej, uczestniczący w liturgii Eucharystycznej w uroczystość św. Franciszka Salezego, w czasie prefacji mają możliwość szerszego poznania osobowości głównego patrona Zgromadzenia Salezjańskiego. Tekst

²⁷ *Mszal rzymski dla diecezji polskich, prefacja o świętych pasterzach*, nr 73, 90*.

²⁸ *Messale proprio della Famiglia Salesiana, prefacja o św. Franciszku Salezycznym*, 24 I, 38.

²⁹ Por. *Mszal rzymski dla diecezji polskich, prefacja o świętych pasterzach*, nr 73, 90*.

prefacji z *Messale proprio della Famiglia Salesiana* wymienia następujące charakterystyczne rysy św. Franciszka Salezego: gorliwość pasterską, która polegała na ukazywaniu ludowi chrześcijańskiemu drogi prowadzącej do świętości; nauczanie poprzez pisma, słowa i przykład życia. Dalsza część prefacji, podobnie jak inne teksty euhologijne podkreśla współpracę świętego z Duchem Świętym, który napełnił go nieustannie mocą i uzdolniał do nawrócenia grzeszników. Następnie tekst prefacji wspomina również gorliwą pracę świętego nad odbudową jedności wśród wierzących dzięki więzi miłości i pokoju³⁰.

W tekstach wyżej omawianych widoczny był również rys duchowości, przejawiający się w jego działalności pisarskiej. Aby dokonać tej charakterystyki, należałoby prześledzić cały dorobek pisarski świętego, czyli około tysiąca publikacji³¹. Wystarczy jedynie wskazać na teksty, które potwierdzają jego oddziaływanie pisarskie, pełne ewangelicznej miłości i łagodności.

Święty Franciszek Salezy jest autorem dwóch cennych dzieł z teologii duchowości chrześcijańskiej: *Filotei* (ukazującej drogę ascezy każdego człowieka) i *Teotyma* (przedstawiającej miłość Boga jako istotę życia chrześcijańskiego)³², są one odzwierciedleniem promowanej przez niego specyficznej formy duchowości.

Święty Franciszek w swoich pismach starał się przekazać innym najgłębsze prawdy w sposób bardzo zrozumiały i zarazem jasny. W nich nie można odnaleźć ani egzaltowanej mowy, którą niejednokrotnie autorzy chcieli przerazić i wystraszyć czytelnika, ani gwałtownych wybuchów, które mogłyby zdradzać niezrównowagę. Teksty potwierdzają łagodne usposobienie i wewnętrzną harmonię autora³³.

Wszystkie pisma św. Franciszka Salezego w zestawieniu z dziełami literackimi jemu współczesnych pisarzy różnią się przede wszystkim formą przekazu. W swoich dziełach ukazywał on prawdę, z którą pragnął podzielić się z czytelnikiem. Zawsze czynił to z wielkim szacunkiem, gdyż w jego formie przekazu odzworowywał się w sposób klarowny stan jego duszy przepełniony szlachetnością, życzliwością, powagą i dobrocią³⁴.

Na koniec rozważań o działalności pisarskiej św. Franciszka Salezego, w której dostrzegamy stan jego życia duchowego, warto zacytować fragment jego rozważań z *Wprowadzenia do życia pobożnego*, w którym autor, sam pełen cierpliwości i opanowania, przestrzega czytelnika przed pośpiechem nie przynoszącym rezultatów w pracy wewnętrznej:

Rzeki płynące spokojnie i po równinie dźwigają wielkie okręty i mnogie skarby, deszcze łagodnie spadające na rolę bogacząc ją w trawy i ziarno, zaś rwące strumienie i rzeki wezbrane, gdy toczą swe nurty po ziemi, szkodzą tylko okolicy i nie przydatne są dla handlu, a deszcze gwałtowne i nachalne pustoszą pola i łąki. Nigdy nie było dobrem, co się robiło gwałtownie i z pośpiechem. Trzeba się spieszyć powoli, jak mówi stare przysłowie. Bąki hałasują daleko głośniejszym i spieszą

³⁰ Por. *Messale proprio della Famiglia Salesiana, prefacja o św. Franciszku Salezym*, 38.

³¹ Por. F. Salezy, *Filotea. Wprowadzenie do życia pobożnego*, tłum. na j. pol. M.B. Bzowska, Kraków 2000; F. Salezy, *Traktat o miłości Bożej*, tłum. na j. pol. M.B. Bzowska, Kraków 2000.

³² Por. *Messale proprio della Famiglia Salesiana*, 35.

³³ Por. A. Margerie, dz.cyt., 80–81.

³⁴ Tamże, 82.

się więcej od pszczoł, ale składają co najwyżej wosk, nigdy zaś miód. Tak i ci, co się spieszą z gorączkowym niepokojem i hałaśliwym impetem, nie działają nic dobrego, ani też wielkiego³⁵.

Każdy formularz mszalny zawiera także krótkie teksty eucharystyczne, nazywane antyfonami mszalnymi, do których zaliczamy: antyfonę na wejście (*antiphona od introitum*) i antyfonę na Komunię (*antiphona ad communionem*). W czasie sprawowanej Eucharystii mają one funkcję towarzyszącą poszczególnym procesjom na wejście i na Komunię, ale nadają one również specyficzny charakter danej celebracji³⁶.

Antyfona na wejście, przypadająca na wspomnienie św. Franciszka Salezego w *Mszale rzymskim*, brzmi następująco:

Por. Ez 34, 11.23–24

Będę szukał moich owiec, * i ustanowię nad nimi pasterza, który je będzie prowadził. * Ja, Pan, będę ich Bogiem³⁷.

Antyfona na wejście, przypadająca na uroczystość św. Franciszka Salezego w *Proprium salezjańskim*, jest innym tekstem własnym i brzmi następująco:

Cf. Sir 39, 8b.10a.14

Il Signore l'ha ricolmato spirito d'intelligenza e ha guidato il suo consiglio e la sua scienza. I popoli parleranno della sua sapienza e l'assemblea proclamerà le sue lodi³⁸.

Tłumaczenie własne:

Por. Syr 39, 8b.10a.14

Pan napełnił go duchem rozumu i kierował jego radą i wiedzą. * Mądrość jego opowiadać będą narody, a zgromadzenie wychwalać go będzie.

Antyfona na wejście z *Mszalu rzymskiego* została zaczerpnięta z 34 rozdziału Księgi Ezechiela, która należy do jednej z ksiąg prorockich Starego Testamentu. W tym rozdziale autor natchniony oskarża przywódców i lud Izraela. Według niego zarówno jedni, jak i drudzy zasługują na potępienie. Przyczyną gniewu Bożego było pełne chciwości i egoizmu pełnienie przez pasterzy swojego zadania. Bóg Jahwe obiecuje Izraelitom, że sam będzie ich dobrym pasterzem, który będzie się nimi opiekował, ponadto we fragmencie, który stał się antyfoną na wejście w liturgicznym wspomnieniu św. Franciszka Salezego, obiecuje Izraelitom, że otrzymają dobrego pasterza – nowego Dawida, który będzie się nimi opiekował. Wtedy będą mogli żyć bezpiecznie³⁹.

Święty Franciszek Salezy doskonale znał te fragmenty zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu, które wskazywały na charakterystyczne rysy miłości Boga Ojca do swoich owiec. Jako kapłan naśladował Wszechmogącego, a kiedy został namaszczony na pasterza w momencie przyjęcia święceń episkopatu, czynił to z jeszcze większą gorliwością i zaangażowaniem.

³⁵ Tamże, 85.

³⁶ Por. B. Nadolski, *Leksykon...*, 107–108; por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. IV, *Eucharystia*, Poznań, 1992, 116.

³⁷ *Mszal rzymski dla diecezji polskich, antyfona na wejście liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 8°.

³⁸ *Messale proprio della Famiglia Salesiana, antyfona na wejście liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 36.

³⁹ Por. *Przewodnik po Biblii*, red. D. i P. Alexander, Warszawa 1996, 426.

Messale proprio della Famiglia Salesiana natomiast w formularzu liturgicznym św. Franciszka Salezego proponuje inną antyfonę. Została ona zaczerpnięta z Księgi Syracha (Eklezjastyka), która należy do ksiąg mądrościowych Starego Testamentu. Można ją określić mianem podsumowania całego prawa moralnego Starego Testamentu⁴⁰.

Antyfona w swojej treści wychwala mądrość uczonego w Piśmie, czyli tego, który został powołany przez Boga do wyjaśniania i tłumaczenia innym prawd objawionych. To właśnie on – jak pisze autor natchniony – został obdarzony przez Boga nadprzyrodzonymi darami: rozumu, rady i wiedzy.

Obie powyższe antyfony zaczerpnięte ze Starego Testamentu mają za zadanie wprowadzić uczestnika liturgii eucharystycznej w tajemnicę wspomnienia liturgicznego. Ukazują one osobę św. Franciszka Salezego, który z Bożego natchnienia został ustanowiony pasterzem (antyfona z *Mszалу rzymskiego Pawła VI*), który w celu zrealizowania swojej misji i powołania został obdarowany darem mądrości, czyli darem wiedzy, rozumu i mądrości (antyfona z *Proprium salezjańskiego*).

Antyfona na wyjście, przypadająca na wspomnienie św. Franciszka Salezego, w *Mszale rzymskim* brzmi następująco:

Por. Łk 12, 42

Oto rządcą wierny i roztropny, * którego Pan ustanowił nad swoją służbą, * żeby wydzielał jej żywność w odpowiednim czasie⁴¹.

Antyfona na wyjście, przypadająca na uroczystość św. Franciszka Salezego w *Proprium salezjańskim*, podobnie jak było w przypadku antyfony na wejście, jest zupełnie innym dobranym tekstem. Oto i on:

Cf. Gv 10, 14.15 b

Io sono il buon Pastore: conosco le mie pecore * e le mie pecore conoscono me – dice il Signore – * per esse ofro la vita⁴².

Tłumaczenie własne:

Por. J 10, 14.15 b

Ja jestem dobrym pasterzem i znam owce moje, * a moje Mnie znają – mówi Pan – * życie moje oddaję za owce.

Antyfona na wyjście z *Mszalu rzymskiego* pochodzi z 12 rozdziału Ewangelii św. Łukasza 41–48, w którym znajdujemy opis przypowieści o wiernym i niewiernym słudze. Jezus wyjaśniał swoim słuchaczom, na czym polega postawa wiernego i niewiernego sługi w kontekście paruzji. Sługa niewierny nie interesuje się innymi, myśli tylko i wyłącznie o potrzebach przyziemnych typowo egzystencjalnych: o jedzeniu, piciu i upijaniu się. Sługa wierny to ten, który wierzy w dobra wieczne. Jego wiara zaś przekłada się na postawę względem dóbr doczesnych – nie przywiązując się do nich – dzieli się nimi ze swoim podwładnymi⁴³.

⁴⁰ Tamże, 463 f.

⁴¹ *Mszal rzymski dla diecezji polskich, antyfona na Komunię liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 8`.

⁴² *Messale proprio della Famiglia Salesiana, antyfona na Komunię liturgicznego wspomnienia św. Franciszka Salezego*, 24 I, 39.

⁴³ Por. M. Galizzi SDB, *Długa droga Jezusa*, tłum. polskie: I. Gucewicz, Warszawa 1989, 62.

Druga antyfona natomiast, zamieszczona w *Messale proprio della Famiglia Salesiana*, została wyjęta z 10 rozdziału Ewangelii św. Jana, w którym Jezus mówi o sobie jako o dobrym pasterzu. Ta figura literacka, którą posłużył się Jezus, była doskonale znana Jego słuchaczom. Pasterz znaczną część swojego życia spędzał ze swoimi owcami, które go znały i reagowały na jego głos. To on troszczył się o nie i nimi się opiekował, ochraniając m.in. przed dzikimi zwierzętami. Jezus w tym fragmencie zapewnia swoich słuchaczy, że będąc dobrym pasterzem, jest tym, który zapewnia o swojej miłości, polegającej przede wszystkim na bliskości, bezpieczeństwie i opiece aż do jej najwyższego wyrazu, jakim jest oddanie swojego życia⁴⁴.

Obie powyższe antyfony zaczerpnięte z Nowego Testamentu mają za zadanie po raz kolejny, tym razem ostatni, zwrócić uwagę zarówno celebransa, jak i uczestników liturgii na charakterystyczną osobowość św. Franciszka Salezego, który podobnie jak Chrystus, był dobrym pasterzem i wiernym sługą, troszczącym się o tych, którym służył z wielką gorliwością apostołską.

Należy stwierdzić, że wszystkie trzy polskie oracje formularza o św. Franciszku Salezym z obu mszałów wzorują się na łacińskim tekście, jaki podaje *Messale Romanum*. Różnice wynikają z bardziej lub mniej dokładnego tłumaczenia.

ZAKOŃCZENIE

W podsumowaniu omawiania formularzy mszalnych o św. Franciszku Salezym, duchowym mistrzu św. Jana Bosko, możemy wskazać na następujące cechy duchowości. Po pierwsze, jako biskup odznaczał się miłością pasterską, gorliwością pasterską, łagodnością w nauczaniu, duchem apostołskim w pracy z młodzieżą, pełną dobroci, łagodnością i pokorą, miłością i łagodnością serca, cierpliwością. Został powołany dla Kościoła jako pasterz według Serca Jezusowego, uczył poprzez pisma, słowa i przykład życia, uczył pobożności i prowadził wiernych drogą do świętości, był napełniony Duchem Świętym, który permanentnie uzdolniał go cnotą łagodności, dzięki której prowadził grzeszników do nawrócenia i gorliwie pracował nad jednością chrześcijan.

To krótkie opracowanie miało na celu jedynie naświetlenie potencjału tekstów eucharystycznych używanych przez wieki w liturgii Kościoła katolickiego. Jak zauważyć można na podstawie niniejszego opracowania, zawierają one szereg wartości formacyjno-dydaktyczno-katechetycznych. Z tego powodu dla wielu wyznawców Jezusa Chrystusa, żyjących na przestrzeni wielu pokoleń w różnych kontekstach kulturowych, stawały się i stają do dnia dzisiejszego nauczycielem, który kształtuje i wydaje Kościołowi kolejnych świętych i błogosławionych.

---

⁴⁴ Por. *Przewodnik po Biblii...*, dz.cyt., 542.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła

Dokumenty papieskie i dokumenty Kongregacji Obrzędów (Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów)
Ogólne wprowadzenie do Mszału rzymskiego (z trzeciego wydania *Mszału rzymskiego*, Roma 2002),
Poznań 2004.

Księgi liturgiczne

Liturgia delle Ore, Proprio Salesiano, Calendario e testi liturgici propri della Società di San Francesco di Sales, dell'Istituto delle Figlie di Maria Ausiliatrice, dell'Istituto secolare delle Volontarie di Don Bosco, Roma 2010.

Mszał rzymski dla diecezji polskich, wyd. II, Poznań 1986, 2009.

Messale proprio della Famiglia Salesiana, Roma 1990.

2. Opracowania

Corrigan F., *Droga życia duchowość św. Franciszka Salezego*, tłum. z j. fr. J. Bartosik, Warszawa 1994.

Chorzępa M., *Święty Franciszek Salezy*, Kraków 1992.

Galizzi M., SDB, *Długa droga Jezusa*, tłum. z j. wł. I. Gucewicz, Warszawa 1989.

Lajeunie E.M., *Saint François de Sales l'homme, la pensée, l'action*, t. II, Paris 1966.

Margerie A., *Święty Franciszek Salezy*, tłum. z j. fr. S. Komorowski, Kraków 1927.

Nadolski B., *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.

Przewodnik po Biblii, red. D. i P. Alexander, Warszawa 1996.

Salezcy F., *Filotea. Wprowadzenie do życia pobożnego*, tłum. na j. pol. M.B. Bzowska, Kraków 2000.

Tissot J., *Sztuka korzystania z własnych błędów według św. Franciszka Salezego*, tłum. z j. fr. G. Kania,
Warszawa 2004.

Wilk S., *Jan Bosko*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 7, Lublin 1997, k. 760–763.

CHARACTERISTICS OF THE SPIRITUALITY OF ST. FRANCIS SALEZE IN THE TEXTS OF THE MASS FORMS

Summary

In author's study, the author analyzed all euchological texts of the liturgical memorial of St. Francis de Sales, both in the Roman Missal for Polish dioceses and in the Messale proprio della Famiglia Salesiana. It turned out to be a valuable procedure aimed at showing the essential elements of the spirituality of St. Francis de Sales. They have been documented with facts from the life of the holy bishop from Geneva. In addition, the article presents a wealth of mass texts that fulfill many functions, primarily cognitive, didactic, formation and catechetical.

Key words: euchological texts, St. Francis de Sales, liturgy, spirituality

LE CARATTERISTICHE DI SAN FRANCESCO DI SALES NEI TESTI DEI FORMULARI DELLA MESSA

Sommario

Nel suo studio l'autore ha analizzato tutti i testi eucologici della memoria liturgica di san Francesco di Sales, si trovano nel Messale Romano per le diocesi polacche che nel Messale proprio della Famiglia Salesiana. Si è rivelata una preziosa procedura volta a mostrare gli elementi essenziali della spiritualità di S. Francesco di Sales. Sono stati documentati con fatti della vita del santo vescovo da Ginevra. Inoltre, l'articolo presenta una ricchezza di testi di massa che svolgono molte funzioni, principalmente cognitive, didattiche, formative e catechetiche.

Parole chiave: testi eucologici, S. Francesco di Sales, liturgia, spiritualità

Nota o Autorze

Ksiądz **Radosław BŁASZCZYK** SDB – odbył studia doktoranckie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego uwieńczone doktoratem z teologii w dziedzinie liturgiki. Od 2010 r. pracuje i posługuje w Wyższym Seminarium Duchownym Towarzystwa Salezjańskiego w Łądzie nad Wartą w charakterze wychowawcy i wykładowcy liturgiki. Od 2012 r. jest organizatorem Łądzkich Sympozjów Liturgicznych. W 2020 r. uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk teologicznych. Kontakt e-mail: radekb@tlen.pl